

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Adrijana Narat

Razmerje med vnuki in starimi starši

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Adrijana Narat

Mentorica: red. prof. dr. Alenka Švab

Razmerje med vnuki in starimi starši

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici red. prof. dr. Alenki Švab za strokovno pomoč pri pisanju diplomskega dela in čas, ki mi ga je namenila. Hvala tudi vsem starim staršem, ki so odgovarjali na vprašanja in mi omogočili globlji vpogled v svoje družinsko življenje.

Posebej se zahvaljujem družini in fantu, ki so me med študijem podpirali in mi vlivali pogum; brez njih diplomsko delo ne bi bilo napisano.

Razmerje med vnuki in starimi starši

Diplomsko delo obravnava razmerje med starimi starši in vnuki v Sloveniji. Sestavljeno je iz dveh glavnih delov. Teoretski del se odpre z definiranjem ključnih poudarkov teoretikov ter razčlenitvijo vzgoje in skrbi za otroke nekoč in danes. Razmerje med starimi starši in vnuki je pomembno iz več razlogov, nanj pa vplivajo številni dejavniki. Družbene spremembe preoblikujejo odnose znotraj družine, le-ti pa oblikujejo vlogo starih staršev v življenju vnukov. Fenomen razmerja med starimi starši in vnuki je podvržen tudi poznomodernemu procesu individualizacije. V drugem, empiričnem delu so predstavljeni rezultati intervjujev, ki so bili opravljeni s šestimi starimi starši. Intervjuji so bili usmerjeni v proučevanje razmerja med starimi starši in vnuki ter v proučevanje njihovega medsebojnega vpliva na odnose v družini. Pri tem je bila glavna pozornost na vplivu, ki ga imajo vnuki na stare starše in na kakovost njihovega življenja. Rezultati so pokazali, da vnuki večinoma pozitivno vplivajo na življenje starih staršev, saj zmanjšajo možnost za njihovo socialno izolacijo, obenem pa jim dajejo občutek koristnosti, ljubljenosti in jim krajšajo čas. Razen tega so intervjuji pokazali, da tudi stari starši pozitivno vplivajo na razmerja v družini in na življenja vnukov.

Ključne besede: stari starši, vnuki, vzgoja, individualizacija, družbene spremembe.

The relationship between grandparents and grandchildren

This two-part thesis describes the relationship between grandparents and grandchildren in Slovenia. The theoretical part defines key foci of theorists and breaks down the concept of care and upbringing in the past and present. The relationship between grandparents and grandchildren is relevant for a multitude of reasons and influenced by just as many factors. Social change transforms intra-familial relations, which in turn shapes the role of grandparents in the lives of their grandchildren. The phenomenon of the grandparent-grandchild relationship is subjected to the postmodern process of individualization. The empirical part presents the results of interviewing six grandparents. The aim of these was to study the relationship in question and the mutual influence they have on relations within the family, paying special attention on the influence of grandchildren on their grandparents. The results indicated that this influence was, on the whole, a positive one, showing that they not only diminished the possibility of social isolation, but also gave the grandparents a sense of purpose, of being loved and also offered them a time sink. The interviews also showed the positive effect of grandparents on familial relations as well as the lives of their grandchildren.

Key words: grandparents, grandchildren, upbringing, individualization, social change.

Kazalo

1	Uvod	6
2	Teoretični del	8
2.1	Pomen družine	8
2.2	Vpliv individualizacije in medgeneracijskih sprememb	9
2.2.1	Medgeneracijska solidarnost in medgeneracijski mir	9
2.3	Vpliv družbenih sprememb na razmerja in odnose v družini	11
2.3.1	Demografske in družbene spremembe	11
2.4	Teoretični pogledi na razmerje med starimi starši in vnuki	13
3	Razmerja med starimi starši in vnuki	17
4	Empirični del	20
4.1	Metodologija in raziskovalni problem	20
4.2	Cilji in namen	20
4.3	Vzorec raziskovanja	20
4.4	Interpretacija rezultatov	21
4.5	Vpliv geografske oddaljenosti, časa in skrbi na razmerje z vnuki	22
4.6	Dejavnosti starih staršev in vnukov	22
5	Sklep	30
6	Literatura	32
	Priloga A: vprašalnik	35

1 Uvod

Odnosi znotraj družine na videz niso pomembni za celotno družbo, saj družina kot majhna skupnost omogoča izolacijo in umik. Druge institucije pridobivajo na moči in veljavi, s tem pa družini odvzemajo pomembnost, ki se kaže na ravni družbenega delovanja, institucionaliziranosti in teritorialne organiziranosti. Vendar pa so razmerja znotraj družine pomembna, da se posameznik lažje spoprijema s hitrim življenjskim ritmom in krizami; dobri medosebni odnosi jih lahko olajšajo, saj krepijo občutek varnosti, zanesljivosti, gotovosti, povezanosti in smiselnosti, ki jih druge institucije ne dajo. Naloga družine kot osrednje družbene institucije je med drugim socializacija in vzgoja otrok. Način vzgoje je diktiran in namensko usmerjen k ciljem, ki jih določa ideologija pripadajoče družbe. Zaradi kompleksnosti teh potekov je pomembno, da imajo otroci med odraščanjem ob sebi podporne osebe, ki skrbijo za njih. Tudi za preostale člane družine je pomembno, da čutijo pripadnost družini. Stari starši so lahko vezni člen med otrokom in starši, blažijo odnose, jih uokvirjajo in stabilizirajo. V starajoči se družbi pa pristne vezi med vnuki in starimi starši omogočajo tudi, da se zadnji počutijo manj osamljene in izločene, kar je presenetljivo glede na visok delež starostnikov v družbi.

Ob odsotnosti staršev v okviru družine najpogosteje skrbijo za vnuke stari starši, saj predstavljajo pomembno neformalno in neinstitucionalno pomoč (Kanjuro-Mrčela in Cernigoj Sadar 2004). Staranje prebivalstva in podaljševanje življenjske dobe omogočata, da se ljudje pozneje odločajo za otroka, in tudi, da stari starši in vnuki preživijo skupaj več časa. Stari starši danes ne ustrezajo stereotipni predstavi o upokojenih babicah in dedkih, ampak predstavljajo raznolike družbene vloge in se ukvarjajo z drugačnimi stvarmi, kot so se v preteklosti (Meinerts 1999). Na odnose med vnuki in starimi starši vpliva tudi medsebojna geografska oddaljenost, ki vpliva na intenzivnost njihovih stikov. Družba skozi različne kanale vpliva na oblikovanje osebnosti in vzgojo otroka. K temu pomembno pripomorejo mediji, ki staršem in starim staršem nakazujejo, kako je treba vzgajati otroke, kateri vrtec morajo obiskovati in podobno; vse to pa otežuje še stres, ki ga prinaša pospešen ritem vsakdanjega življenja zahodnih poznomodernih družb. Pomoč starih staršev je v tem kontekstu izjemno pomembna in poteka recipročno, saj se le-ti ne počutijo izolirani od družine, obenem pa vnukom nudijo skrb in občutek varnosti. Skrb za otroka je postala stvar osebne odgovornosti vsakega posameznika in je indikator uspešnosti vzgoje (Batistič Zorec 2000). Tako kot staršem je tudi starim staršem namenjenih veliko informacij o vzgoji, vendar njihova številnost ne olajša dela z otroki, saj je teorijo težko prenesti v prakso. Nove

tehnologije starejše še bolj distancirajo od družine in jih potisnejo v osamo. Ravno zato so stiki med starimi starši in vnuki pomembni.

Cilj diplomskega dela je podrobneje raziskati razmerje med starimi starši in vnuki. Delo se osredotoča na vidik starih staršev in ugotavlja, kako dojemajo svoj odnos z vnuki in kako le-ti vplivajo na kakovost njihovega življenja. Prek analize sekundarnih podatkov in podatkov iz opravljenih intervjujev poskuša odgovoriti na sledeči raziskovalni vprašanji:

- kakšna je vloga starih staršev pri skrbi za vnuke in v družinskem življenju nasploh,
- kakšna je vloga vnukov pri zagotavljanju boljše kakovosti življenja starih staršev.

Diplomsko delo je razdeljeno na pet poglavij. Uvodnemu delu sledita drugo in tretje poglavje, ki zajemata teoretični del, v katerem je predstavljen pomen družine ter individualizacije in vpliv le-tega na oblikovanje razmerja med starimi starši in vnuki. Osredotoča se na to, kako na tovrstna razmerja vplivajo družbene spremembe. V drugem poglavju so razčlenjeni pogledi teoretikov na razmerja med starimi starši in vnuki, pri tem je poudarek na kakovosti razmerja in fizični distanci. Tretje poglavje se osredotoča na sam odnos med starimi starši in vnuki ter na vpliv otroštva kot konstrukta.

Četrto poglavje obsega empirični del in poskuša ugotovitve prvega dela preveriti na analitski ravni s pomočjo intervjujev. Empirični del zajema opredelitev raziskovalnega okvira in pojmov, prav tako vzorec raziskovanja ter interpretacijo rezultatov. S pomočjo intervjuvancev poskuša odgovoriti na raziskovalni vprašanji. Intervjuvanih je bilo šest starih staršev, dva dedka in štiri babice. Raziskovanje se osredotoča na odnos med vnuki in starimi starši, s poudarkom na subjektivnem dojetju razmerja s strani starih staršev. Zaradi pomembnosti subjektivnega dojetja odnosov in razmerij v družini je sicer pomembna tudi vloga vnukov, ki jo imajo za zagotavljanje boljše kakovosti življenja starih staršev, vendar je raziskava osredotočena na stare starše.

Peto poglavje je sklepni del, kjer so predstavljene ključne ugotovitve, povzetek teoretičnega in empiričnega dela. Sklepni del zajema tudi razmislek glede obravnavane teme in raziskovalnih vprašanj.

2 Teoretični del

Razmerje med starimi starši in vnuki ni povsem neodvisno od družbenih sprememb, saj le-te oblikujejo odnose. To se kaže v različnih tipih razmerij v preteklosti in danes. Teoretiki gledajo na odnose v družini različno, vendar se strinjajo, da družbene spremembe pomembno vplivajo na obravnavana razmerja.

2.1 Pomen družine

Ne glede na družbene spremembe je družina danes pomembna družbena institucija, ki je v zadnjih desetletjih doživela več transformacij. Družine se spreminjajo po strukturi, vlogah, potekih. (Švab v Rener in drugi 2006, 63–87)

Zaradi raznolikosti življenjskih potekov in pluralnosti izbir je težko določiti eno definicijo družine, ki ne bi bila izključujoča ali segregacijska. Z delitvijo dela so družine izgubile veliko funkcij, vendar imajo še vedno pomembno vlogo pri emocionalni funkciji, ki omogoča čustveno podporo med člani družine, obenem pa omogoča reprodukcijo in socializacijo. "Nikakršnega dvoma ni, da pomen te "družinske funkcije" v sodobnosti narašča celo tako, da nekateri avtorji in avtorice o družinah govorijo kot o poslednjih čustvenih in podpornih skupnostih, zadnjih pribežališčih v brezsrčnem svetu." (Lasch v Rener in drugi 2006, 25–26)

Življenjski potek posameznika se danes spreminja, saj je vedno manj linearnih potekov in prehodov, ki bi zagotavljali stabilnost in načrtovanje življenjske poti. Danes utrip življenja narekujejo individualizirane in globalizirane smernice, ki pospešujejo procese, zahtevajo ogromno časa in energije, obenem pa imajo posamezniki vse manj prostega časa in so podvrženi stresu. Hiter življenjski ritem in karierna usmerjenost globaliziranega sveta vplivajo na krajšanje časa, ki ga zaposleni starši preživijo s svojim otrokom. Ravno zato je pomoč pri vzgoji in skrbi za otroka v družini zelo dobrodošla, saj vzgojne ustanove, kot so vrtci, nimajo prostora za vse otroke.

V preteklosti je družba zahtevala neposredno povezavo zakona in starševstva, prvi je pogojeval drugega. V predindustrijskih družbah in v začetkih industrializacije je odločitev za otroka pogojeval ekonomski razlog, saj so bili otroci pomembna delovna sila, pomagali so staršem v njihovi starosti in kot dediči nadaljevali družinsko ime. Otroci, posebno prvorojeni, so bili zelo zaželeni prav zaradi dedovanja. V drugi polovici 20. stoletja so se razmere začele postopoma spreminjati, saj se je zaradi industrializacije ekonomska funkcija družine močno zmanjšala. Otroci tako niso bili več glavni za pomoč v družini, ampak se je nanje začelo

gledati kot na finančno breme. Danes se zaradi ideologije varčevanja na otroke gleda kot na strošek, ki si ga ne morejo ali ne želijo privoščiti vsi. Vendar otroci po drugi strani zagotavljajo in izpolnjujejo emocionalne potrebe staršev, hkrati pa vzbujajo pri starših občutek odgovornosti. (Ule in Kuhar 2003). S tem se strinja tudi Pavlović, ki meni, da koncepta otroštva in otroka pred 16. stoletjem niso poznali. Ustvarile so ga različne kulture zahodne civilizacije, ki ustvarjajo tudi omejitve in pričakovanja, ki definirajo otroka. (Pavlović 1993)

2.2 Vpliv individualizacije in medgeneracijskih sprememb

Družbene spremembe usmerjajo tudi medgeneracijska razmerja, med drugim delovanje in vzgajanje otrok in vnukov. Za tradicionalni življenjski potek je značilno sinhrono izmenjevanje obdobij, za katere so veljala vnaprej določena pravila, ki so bila obvezujoča za celotno generacijo, kar pomeni, da je bil življenjski potek standardiziran. Linearni potek prehodov je dajal ljudem občutek varnosti, stabilnosti in kontinuitete ter je omogočal načrtovanje prehodov in potekov. (Ule in Kuhar 2003)

V moderni zahodni družbi smo priča fenomenu individualizacije, ki vpliva na vse sfere posameznikovega življenja. S svojimi specifičnimi značilnostmi omejuje svobodo in skozi stereotipe otežuje vzgojo in odnose med družinskimi člani. "Individualizacija je produkt urbanizacije ter možnosti in zahtev, ki jih ta ustvarja. Ta pa z ekspanzijo izobraževanja, množičnimi mediji ter množično potrošnjo in mobilnostjo nosi vodilne podobe sveta daleč v ruralna okolja. Tudi tam, kjer se na videz še ohranjajo tradicionalni načini življenja, se v te vpletajo nove potrebe, novi diferencirani življenjski stili." (Ule in Kuhar 2003, 24) Nekateri teoretiki govorijo o pojavu spirale individualizacije, kjer se le-ta pojavlja na področju trga delovne sile, izobrazbe, mobilnosti, kariere, kar poteka znotraj družine. (Beck in Beck-Gernsheim 2006)

2.2.1 Medgeneracijska solidarnost in medgeneracijski mir

Na odnose med starimi starši in vnuki vplivajo tudi spremembe med generacijami, saj tovrstni odnosi določajo kakovost in intenzivnost razmerja v družini. Za prejšnje generacije je značilen generacijski konflikt, ki se je zaostril posebno v 50., 60. in 70. letih prejšnjega stoletja. K temu je veliko pripomogla študentska populacija s težnjami po postopnem osamosvajanju. Generacijski konflikt označuje nasprotja na področju družine, in sicer napetost med starši in otroci, oziroma konflikt med mladimi in odraslimi, ki se kaže na

družbeni ravni. (Ule in Kuhar 2003) Posledice konflikta so se kazale z veliko željo mladih po hitri osamosvojitvi in vzgajanju otrok čim bolj neodvisno od svojih staršev.

Danes govorimo o generacijskem miru, ki temelji na drugačnem obravnavanju mladih v družbi. Razmerje med generacijami je bolj enakovredno, odnos med njimi temelji na sodelovanju, zaveznitvu, pomoči in večjem priznavanju človeških pravic tako otrok kot mladostnikov. Generacijski mir spodbuja generacijsko solidarnost, ki vpliva na boljše odnose med generacijami, prav tako pa je med njimi manj napetosti in sporov. Solidarnost med generacijami pospešuje prenos znanja in izkušenj. (Ule in Kuhar 2003) Kljub generacijskemu miru si tudi sodobni otroci želijo osamosvojitve in neodvisnosti od staršev. V Sloveniji je zaradi gospodarske situacije in ideologije varčevanja osamosvajanje vedno težje. Otroci si vse redkeje zmorejo privoščiti lasten dom, neodvisnost od staršev in svoje otroke. Vedno manj je domov s tako imenovanim praznim gnezdrom, saj vse pogosteje živita skupaj dve generaciji, s prihodom vnukov pa po tri generacije skupaj. Zaradi fizične bližine in pogostih stikov se starši pogosto srečujejo s tem, da se stari starši vmešavajo v življenje in vzgojo vnukov, kar vodi v konflikte.

V Sloveniji je opazen trend staranja prebivalstva oziroma podaljševanja pričakovane življenjske dobe, zaradi česar se viša starost ob upokojevanju. Stari starši tako danes niso samo pasivni posamezniki, ampak jih je veliko še vedno zaposlenih v aktivni sferi dela. Ker se podaljšuje življenjska doba prebivalstva, stari starši več časa preživijo s svojimi vnuki; posebno tisti, ki so upokojeni. Tretje življenjsko obdobje tako postaja vedno bolj dejavno, kar pomeni boljša medgeneracijska razmerja. (Švab v Rener in drugi 2006, 63–87)

Upokojitev lahko za posameznika pomeni veliko življenjsko prelomnico, saj po njej ni več vpet v dejavno preživljanje časa, ki ga s sabo prinese služba. Stiki z drugimi ljudmi, predvsem iz delovnega okolja, pogosto oslabijo, kar lahko vodi v socialno izolacijo. Razen tega so upokojenci podvrženi osamljenosti, ko se otroci in vnuki odselijo iz skupnega doma. "Starejši ljudje so bolj podvrženi tveganju socialne izključenosti in neenakosti v družbi, saj so običajno ranljiva družbena skupina, ki si težje pridobi družbeno moč. V Sloveniji je že veliko znanega o različnih področjih kakovosti življenja starejših, kot na primer dohodek in revščina, stanovanje, omrežja in skupnost, zdravje in dolgotrajna oskrba." (Mandič in Filipovič 2011, 61) Zaradi dejavnikov tveganja socialne izolacije in nižje kakovosti življenja je socialna opora v okviru družine zelo pomembna. Za starejše ljudi so stiki z otroki in predvsem vnuki pomembni, saj druženje manjša možnosti za socialno izključenost in občutek osamljenosti.

Šadl in Hlebec poudarjata pomen medgeneracijske solidarnosti, ki se kaže kot socialna opora med posamezniki v okviru družine. Menita, da socialna opora poteka navzgor in navzdol, in sicer kot opora odraslih otrok k staršem in kot opora staršev k odraslim otrokom. (Šadl in Hlebec v Mandič in Filipovič - Hrast 2011). Socialna opora je še toliko bolj pomembna za starše, ki potrebujejo pomoč pri skrbi za otroke, po drugi strani pa druženje z vnuki in podpora družine pozitivno vplivajo na samopodobo starih staršev.

Upokojitev sicer daje priložnost, da se posameznik ukvarja s stvarmi, za katere v dejavnem obdobju ni imel časa. Dejavnosti, ki krajšajo prosti čas, kot so krožki, prostovoljno delo, ukvarjanje z vnuki in drugo, prispevajo k boljši kakovosti življenja. (Pečjak 2007)

2.3 Vpliv družbenih sprememb na razmerja in odnose v družini

"Odnosi med otroki in starši so postali v zadnjih desetletjih enakopravnejši, drug drugega gledajo kot sebi enakega, namesto podrejenega kot nekdanj. Zato so se nekatere razlike med njimi zmanjšale, stari starši so izgubili dominantno vlogo pri negi in vzgoji otrok." (Pečjak 1998, 79)

Kot je v zgornjem citatu ugotovil Pečjak, se odnosi med starimi starši in vnuki spreminjajo. K temu so ogromno prispevale družbene spremembe, ki so preoblikovale pogled na razmerja v družini; razmerja so tako svobodnejša, vendar podvržena pritiskom družbe.

2.3.1 Demografske in družbene spremembe

Zaposlovanje žensk

Zraven vseh družbenih in ideoloških sprememb je na oblikovanje družinskih razmerij močno vplivalo množično zaposlovanje žensk. Le-to je preoblikovalo pogled na razmerja v družini in razporeditev dela in družinskih vlog. Z njim se je skrajšal čas, ki ga ženske namenijo skrbi za gospodinjstvo in otroke. Zaradi omejenega dopusta in možnosti za prosti čas so matere prisiljene, da skrb za otroke prenesejo na druge osebe. Nekatere zaupajo otroke v varstvo ustanovam, kot so vrtci, druge pa se zatečejo po pomoč k sorodnikom. Stari starši, posebno babice, so najpogostejša izbira pri varstvu, vzgoji in negi otrok, sploh predšolskih. Zaposlovanje žensk pa ne preoblikuje težišča dela med spoloma v celoti, saj večino gospodinjskega in skrbstvenega dela v družini še vedno opravijo ženske (kot varuške, gospodinjske pomočnice ali sorodnice, ki pomagajo staršem).

Podaljševanje starosti za upokojevanje vpliva na to, da so stari starši še vedno dejavni del delovnega prebivalstva, hkrati pa to krajša čas, ki ga lahko namenijo ukvarjanju z vnuki. Možno je, da imajo zato tudi manj energije za vnuke.

Spremembe v družini

Spremembe v družini prav tako vplivajo na reorganizacijo razmerij med člani družine, zlasti vplivajo na razmerje med vnuki in starimi starši. Povprečno število otrok na družino v Sloveniji upada, hkrati pa se manjša velikost družin. Ženske se za otroke odločajo pozneje, s tem pa se viša njihova starost pri prvem otroku. Manj otrok v družini omogoča starim staršem, da vnukom namenijo več časa, energije in finančnih sredstev.

V preteklosti so se vloge staršev in starih staršev prekrivale, saj so starši vzgajali svoje otroke tudi po tem, ko so se najstarejši otroci poročili, obenem pa so skrbeli za vnuke. Danes se starševstvo in starostarševstvo redko prekrivata. V družini tako ne nastajajo družinske vloge, ki bi tekmovali za čas in energijo. (Newman 1999)

Stari starši so v zahodnih družbah v celoti bolje izobraženi, bolj zdravi in živijo dlje, kot so živeli v preteklosti. Ko je rojen njihov prvi vnuk, večinoma še vedno spadajo med aktivno delovno silo. Prav tako na razmerja v družini vplivajo spremembe v zaposlovanju žensk, saj so le-te dejavnejše, kot so bile nekoč. (Ochiltree 2006)

Tradicionalna vloga starih staršev je bila v patriarhalnem ali matriarhalnem nadzoru izkušena skozi obe mladi generaciji. Odnos z vnuki je temeljil na avtoriteti, kar velja predvsem za predindustrijsko obdobje, ko je imela avtoriteto najstarejša oseba. Pomembno vlogo je imel najstarejši vnuk, ki je podedoval status in moč. Družbene spremembe modificirajo status te starejše osebe, posledično pa avtoriteta ne pomeni več temeljne vezi med odraslimi in otroki oziroma vnuki. (Ramirez 1985)

Visoka stopnja ločitev

Družbene spremembe se dogajajo tudi na področju zakona, saj se zmanjšuje število porok in povečuje število razvez. Stari starši so pogosto prikrajšani za stike s svojimi vnuki zaradi ločitev ter posledičnih selitev staršev in vnukov. "Nekatere države imajo urejene zakone, ki ščitijo pravice starih staršev pri obiskovanju vnukov, druge pa tega nimajo." (Newman 1999, 433)

Fizična distanca

Stari starši in vnuki ne živijo vedno v skupnem gospodinjstvu. Nekateri živijo v neposredni bližini, druge pa ločujejo daljše geografske razdalje, ki so običajno posledica visoke socialne mobilnosti, ki je značilna predvsem za velike države. Slovenija se temu počasi približuje. Na fizično distanco vplivajo tudi razmerja med staršema, saj razveza omogoča ali onemogoča druženje v vnukom (Pečjak 1998). Geografska bližina med starimi starši in vnuki vpliva na stik med njimi, kar vodi do bolj kakovostnega razmerja (Dunifon in Bajcharchaja 2012). Nove tehnologije in možnosti za komunikacijo premoščajo fizično distanco ter olajšajo stik med starimi starši in vnuki neodvisno od razdalje, pa tudi starši jih ne morejo zlahka preprečiti. Pomembno je še okolje, v katerem živijo stari starši in vnuki. Pretežno urbano okolje ponuja več možnosti za ukvarjanje s kulturnimi in drugimi dejavnostmi kot pa ruralno okolje.

Zdravstveni status

Höpflinger in drugi so ugotovili, da zdravstveno stanje starih staršev vpliva na kakovost in kvantiteto odnosa z vnuki. Stari starši, ki nimajo bolezenskih težav, imajo pogostejše stike z vnuki kot tisti, ki so bolni. (Höpflinger in drugi 2006) Kljub njihovi ugotovitvi lahko kakovost odnosa pomeni več kot kvantiteta, saj se bolni stari starši zavedajo svoje minljivosti in omejenosti časa, ki ga še lahko preživijo z vnuki, zato se jim lahko posvetijo bolj, kot bi se jim sicer, čeprav za krajši čas in z manj energije.

Družinska interakcija

Na odnos med vnuki in starimi starši vplivajo interakcije med člani družine. Intenzivnost in kakovost odnosov narekujejo razmerje med starimi starši in vnuki. Če so člani družine, predvsem starši in stari starši, v sporu, je manjša možnost, da bodo stari starši in vnuki imeli sporazumen odnos in dovoljenje za stike.

2.4 Teoretični pogledi na razmerje med starimi starši in vnuki

Teoretiki in raziskovalci različno razvrščajo tipe razmerij med starimi starši in vnuki. Raziskovalci razmerja tudi različno interpretirajo in klasificirajo, saj se raziskave razlikujejo glede na fokus in raziskovalna vprašanja. Dunifon in Bajracharya vlogo starih staršev v življenju vnukov klasificirata na tri teoretične poglede:

1. Perspektiva življenjskega poteka: v življenjskem poteku starega starša in vnuka se lahko odnos med njima spremeni, pomemben dejavnik pri tem je starost, prav tako

spol. Ta perspektiva poudarja signifikantnost pogledov na vloge, ki jih imajo člani družine v odnosu med vnuki in starimi starši.

2. Perspektiva vlaganja: nanaša se na dejstvo, da stari starši igrajo mejno vlogo v življenju vnukov, razen v izrednih kriznih časih, kot so smrt, ločitev, nezaposlenost ali bolezen. V takih primerih stari starši vložijo v vnuke več sredstev.
3. Družinsko-sistemska teorija: poudarja intergeneracijsko solidarnost, ki člane družine poveže, ti pa recipročno vplivajo drug na drugega. Na odnos med starimi starši in vnuki vpliva kontekstualizacija razmerij v družini. (Dunifon in Bajracharya 2012)

Z razmerjem med starimi starši in vnuki sta se ukvarjala tudi Mueller in Elder, ki sta na podlagi poročil oblikovala naslednjih pet kategorij:

1. vplivni odnos,
2. podporni odnos, pri katerem gre za ozko razmerje, ni pa disciplinarne vloge,
3. avtoritetni odnos z visoko disciplino,
4. pasivni odnos, ki je brez discipline,
5. ločni odnos. (Dunifon in Bajracharya 2012)

"Družina je tisto najnaravnejše okolje, ki otroku zagotavlja temeljno varnost in uresničevanje najzgodnejših potreb. A hkrati je lahko tiran, ki brez procesnih zagotovil sodi o prekrških in izvršuje kazni." (Pavlovič 1993, 134)

Razmerje med starimi starši in vnuki se razlikuje od razmerja, ki ga imajo starši in otroci, saj so le-ti močnejše povezani med seboj in praviloma živijo na istem prostoru, kar za stare starše in vnuke ne velja vedno. (Pečjak 1998) Vendar pa je pomembno tudi razmerje med starimi starši in vnuki, saj pogosto pozitivno vpliva na obe strani. Na razmerje med njimi vplivajo interakcije v družini, prav tako omejitve, pritiski, stres ali nestrinjanja glede vzgoje. Ne smemo zanemariti dejstva, da niso vsi stari starši enaki in da nimajo vsi enakega odnosa. Stari starši lahko negativno vplivajo na vnuka. Nekateri nimajo želje po ohranjanju odnosa z vnuki zaradi različnih dejavnikov, najpogosteje zaradi konflikta s starši, kar lahko pri vnukih vzbuja občutke nezaželenosti in osamljenosti. Stari starši, ki so v rednem stiku z vnuki, lahko s svojim vedenjem ali navadami nanje vplivajo destruktivno, jim dajejo napačne nasvete ter jih podvržejo pritiskom in stresnemu okolju. Pogosti so primeri, ko za vnuke skrbijo preveč permissivno ali jim celo privzgapajo nezdrave, škodljive navade. Tudi pomanjkanje stikov z vnuki lahko negativno vpliva na oboje. Če vnuki začutijo odklonilen ali zavračajoč odnos s strani starih staršev, se ne počutijo ljubljene in pripadajoče, ampak izolirane. Tudi če vnuk

zavrača skrb in ljubezen starega starša, se le-ta spopada z negativnimi emocijami in občutkom nepripadnosti.

Tudi drugi raziskovalci so se ukvarjali s tipi starševanja starih staršev. V literaturi se tipi razmerij delijo na simbolični, oddaljeni, individualizirani in porazdeljeni tip.

1. Simbolični tip zajema stare starše, ki skrbijo za moralni razvoj otroka, vendar se bolj osredotočajo na učenje vrednot in pravih dejanj, predstavljajo vzorčni model, ki jih vnuk spoštuje in oponaša.
2. Oddaljeni tip govori o starih starših, ki imajo ritualne oziroma distančne odnose z vnuki; interakcija je redka, vljudnostna in konvencionalna.
3. Individualizirani tip poudarja razmerje med starimi starši in vnuki v smislu prijateljskega oziroma tovariškega odnosa.
4. Porazdeljeni tip zajema stare starše, ki so pozorni na moralni razvoj otroka, obenem pa na prenos jedrnih vrednot. Za ta tip je značilno razvajanje vnukov in popuščanje, kar se šteje kot pravica v razmerju starih staršev in vnukov. (Enham in Smith 1989)

Odnos starih staršev z vnuki ima na slednje pogosto pozitiven učinek. Stari starši dajejo vnukom podporo in občutek varnosti ter so jim prijatelji pri igri. Podpora je seveda odvisna od različnih dejavnikov, kot so starost, zdravje starih staršev, njihov odnos s starši in oddaljenost od vnukov.

Atchley in Barusch sta na podlagi razmerij med starimi starši in vnuki razdelala pomembne vloge, ki jih stari starši igrajo v življenju vnukov. Mednje spadajo:

1. Emocionalna podpora: vnuku daje navzočnost babice in dedka občutek kontinuitete, varnosti in zavedanje o dolgem življenju.
2. Funkcija družinskega zgodovinarja: stari starši običajno podajajo vnukom informacije o družinski tradiciji in znanju.
3. Menedžerji v krizi: stari starši v življenje vnukov prinašajo skrb, pomoč, skrb za gospodinjstvo, prevoz, denar in ljubezen. Bolezni, ločitve, smrti prinašajo v življenje svojih otrok in vnukov zmedo in krizo, stari starši pa jim pomagajo premostiti težave.
4. Rzsodniki: babice in dedki ob sporih med svojimi otroki in vnuki poslušajo težave o družinskih razmerah in pri tem posredujejo.
5. Vir vrednot: stari starši so vir za oblikovanje vnukove identitete, hkrati pa so pomembni za oblikovanje njegovih osebnih idealov in moralnih prepričanj.

6. Skrbniki: stari starši lahko v izjemnih in skrajnih primerih postanejo skrbniki ali celo nadomestni starši vnukov. (Grandparenthood 2009)

Cherlin in Furstenberg sta izvedla raziskavo na primeru ameriških starih staršev, pri čemer sta jih zajela približno 510. Na podlagi odgovorov sta stare starše klasificirala v naslednje tri tipe starševanja: vključeni, prijateljski in oddaljeni.

1. Najmanj starih staršev je v kategoriji vključenih starih staršev (16 %). Svojo vlogo v življenju vnuka povezujejo s težkimi razmerami ali krizami, kot so smrt staršev ali zakonske razveze. Pri vzgoji vnuka imajo dejavno vlogo: določajo meje, jih uveljavljajo, prav tako pa disciplinirajo vnuke, ko je to potrebno. Vključeni stari starši pogosto prevzamejo vlogo starša, ko pride do krizne situacije.
2. Sledi jim oddaljeni tip starih staršev (30 %). Tukaj stari starši niso intimno vključeni v življenje vnukov in jim niso blizu. Za ta tip je značilno, da stari starši vnukov ne obiskujejo pogosto in da so obiski formalizirani. Razlog za takšne odnose je običajno geografska oddaljenost ali ločitev staršev.
3. Večina starih staršev spada v kategorijo prijateljskih babic in dedkov (55 %). Ti opisujejo svoja razmerja z vnuki kot igriva in ljubeča ter menijo, da so si z vnuki blizu. Tovrstni stari starši živijo blizu vnukov, imajo z njimi redne stike ter so ob njih, ko jih potrebujejo. Do vnukov so ljubeči in prijateljski, z njimi se zabavajo in igrajo, vendar se ne vmešavajo v vzgojo in disciplino vnuka, ampak to prepuščajo staršem. (Newman 1999)

3 Razmerja med starimi starši in vnuki

Skrb za otroke, kot jo poznamo danes, ni bila prevladujoča oblika od nekdaj. Tudi vloga starih staršev je bila dokaj nepoznana. V predindustrijski družbi je bila pričakovana življenjska doba veliko nižja, kot je danes. Le peščica ljudi je dočkala starost, večina je umrla zgodaj. Razmerje med starimi starši in vnuki se zato ni vzpostavilo, saj so ljudje le redko poznali svoje stare starše. Po drugi strani je bilo razširjeno sorodstvo močno prisotno, saj je pomenilo družbeno podporo in odgovornost do celotne skupnosti. (Jones in drugi 1995)

Pojem otroštva se je razvil relativno pozno, še pozneje se je razvila ideja o adolescenci. Kot je že bilo omenjeno, so otroci sprva pomenili pozitiven doprinos k finančnemu stanju družine. V nekaterih družbah to velja še danes, v razvitih državah pa je to v postmodernem času skorajda nepojmljivo, saj živimo v družbi, kjer so otroci središče družine. Pravzaprav danes govorimo o protektivnem otroštvu – starši delujejo v otrokovo korist z ozirom na uspešen razvoj in prihodnost otroka. Starši tako enormno količino časa in energije namenijo skrbi za otroka, njegovemu izobraževanju, socializaciji in gradnji identitete. Hiter ritem življenja, veliko stresa in pomanjkanje prostega časa otežujejo, da bi se starši lahko več ukvarjali z otrokom. Zato ne preseneča, da želijo starši čim bolj kakovostno skrb za svoje otroke, medtem ko sami zaradi delovnih in drugih obveznosti ne morejo poskrbeti zanje.

Otroštvo velja za družbeni konstrukt, ki zgodovinsko in kulturno variira, vendar je objektiviziran in institucionaliziran. Protektivno otroštvo predpostavlja vzgojo kot iskanje najboljših stvari za otroka. (Zidar 2003) Družina je v preteklosti pomenila osrednjo institucijo, ki je zagotavljala preživetje brez vpliva drugih institucij. Kljub temu pa se družina ni zapirala vase, na otroke so vplivale tudi druge institucije. "Moderna družina se je, nasprotno, odrezala od sveta in družbi nasproti postavila izolirano skupino staršev in otrok. Vso energijo je porabila za promocijo otrok." (Aries 1991, 487) Metka Kuhar je ugotovila, da starši zaznavajo največje težave pri usklajevanju časa za otroke in delovne obveznosti. Respondenti v njeni raziskavi trdijo, da si želijo pomoč s strani starih staršev in drugih sorodnikov, hkrati pa si želijo, da bi bile državne institucije bolj kakovostne. Raziskava potrjuje tudi, da imajo stari starši velik vpliv pri vzgoji, saj tretjino otrok varujejo prav oni, pri tem pa ima skoraj tri četrtine staršev zagotovljeno večerno varstvo za otroke. Starši so v povprečju zadovoljni z odnosom s svojimi starši. (Kuhar 2001) Stari starši so zaradi premajhnega zaupanja v institucije ali prezasedenosti vrtcev in drugih vzgojno-varstvenih ustanov pogosta izbira za varstvo otroka.

Skrb za vnuke je običajno prostovoljna in obenem odvisna od različnih dejavnikov, ki vplivajo na razmerje med starimi starši in vnuki. Vendar sodobni stari starši odstopajo od tradicionalne predstave o sivolasih babicah in dedkih, saj njihova podoba ni več tako toga. Na to vplivajo družbene spremembe. V preteklosti je bila vloga starih staršev natančno predpisana; določeno je bilo, kako se morajo stari starši vesti, kako naj svoji vlogi prilagodijo vizualno podobo in karakter. Sodobni stari starši se med seboj močno razlikujejo. Različni so si po starosti, pri kateri so dobili vnuke, po kraju bivanja, načinu življenja, statusu, razredu ... Precej starih staršev je še vedno v delovnem razmerju in zato nimajo vedno časa za vnuke. Enako je z upokojenimi osebami; tudi starejši so dejavni in imajo zaseden urnik. Nekateri sprejemajo dejstvo, da bodo postali stari starši, z nejevoljo, saj jim to daje občutek starosti, ki se ji marsikdo želi izogniti. To je v skladu z ideologijo večne mladosti.

Pečjak meni, da so odnosi med starši in otroki v zadnjih desetletjih enakopravnejši, saj se med seboj razumejo in se vidijo kot enake drug drugemu in ne podrejene, kot je bilo nekaj desetletij nazaj. Zato so se nekatere razlike med njimi zmanjšale, z zmanjšanjem pomena starševske avtoritete in nadrejenosti pa so stari starši izgubili dominantno vlogo pri negi in vzgoji vnukov. (Pečjak 1998) Stari starši služijo vnukom kot zaupniki, psi čuvaji, obenem pa jih podpirajo in služijo kot vzorni model. Babice in dedki pa so pri skrbi za vnuke podvrženi stresorjem in omejitvam, saj se spoprijemajo z različnimi stopnjami zdravstvenih težav, finančne nestabilnosti in družinskih konfliktov. (Drew in Silverstein 2007) Eva Meinerts piše: "Vnučka lahko objamete in ga imate radi, vendar pa zanj niste neposredno odgovorni. Ni vam treba zadovoljevati njegovih vsakdanjih potreb, se zbudjati sredi noči ter razmišljati o cepljenjih in podobnih stvareh. Če to počnete, je razen v izjemnih primerih, prostovoljno." (Meinerts 1999, 9) Zahodne družbe tradicionalno povezujejo stare starše in njihovo vlogo v življenju vnukov s periferno vlogo, ki pomeni pomoč staršem, vendar pa pri tem ne smejo imeti odgovornosti pri vzgoji otroka ter te opravljati namesto staršev. (Dunifon in Bajracharya 2012) Zadostna mera vključevanja starih staršev v življenje vnukov dolgoročno prinaša pozitivne rezultate. Vnuki se v življenju lažje spopadajo s krizo identitete. Izkušnje starih staršev omogočajo, da se skozi ukvarjanje z vnuki le-te prenesejo nanje. "Posamezniki prinesejo vlogi starih staršev edinstven nabor zgodovinskih in izkustvenih dogodkov, ki oblikujejo načine, da se ta vloga uveljavi." (Hagestad v Elder 1997, 848) Elder meni, da posamezniki, ki živijo s starimi starši in drugimi sorodniki, kot so tete in strici, čutijo tesnejšo navezanost in močnejše stike s svojim sorodstvom v primerjavi s tistimi, ki občutijo pomanjkanje sorodniških vezi. Sobivanje vnukov in starih staršev vnuke in otroke bolj

obvezuje k pomoči starim staršem, ko je to potrebno, posebno ob bolezni. (Elder 1997). Sociologi sicer ugotavljajo, da so medgeneracijski odnosi najbolj kakovostni, ko generacije živijo ločeno, vendar dovolj blizu, da imajo pogoste stike. (Hojnik Zupanc v Hlebec v Rener 2006) Pebley in Rudkin sta ugotovili, da so tisti stari starši, ki so vključeni v skrb za vnuke, prepričani, da bi morali biti starši vedno primarni skrbniki, prav tako pa bi morali starši s svojimi otroki živeti na svojem. Obenem menijo, da bi sami v vlogi starih staršev na pomoč priskočili le, ko bi bilo to absolutno nujno. (Pebley in Rudkin 1999)

Razmejitev med pravicami in dolžnostmi, med teorijo in prakso, kaže, da je odnos starih staršev z vnuki podvržen docela svobodni interpretaciji dotičnega zakona, ki daje proste roke za interpretacijo odnosa. Slovenska zakonodaja stikov med starimi starši in vnuki ne pogojuje kot obveznih. Omenja jih samo Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR). ZZZDR daje otroku pravico do stikov z drugimi osebami, s katerimi je družinsko povezan, kamor spadajo tudi stari starši. Vendar pa o teh stikih odločajo starši sami, zato lahko v primeru spora med starimi starši in starši slednji prepovedo stike z vnuki. (ZZZDR, 106a čl.)

4 Empirični del

Metodološki del naloge zajema raziskavo na osnovi poglobljenih intervjujev. Metoda z intervjuji je za temo razmerij med starimi starši in vnuki najprimernejša, saj intervjuji zagotavljajo fleksibilnost pri ugotavljanju stališč in mnenj.

4.1 Metodologija in raziskovalni problem

V praktičnem delu diplomskega dela želimo ugotoviti, ali rezultati odgovorov iz intervjujev ustrezajo teoretičnemu delu ali pa se od njega razlikujejo. Ta del naloge se ukvarja z dvema raziskovalnima problemoma; na podlagi prebrane literature sta oblikovani dve raziskovalni vprašanji. Zanima nas, kakšna je vloga starih staršev pri skrbi za vnuke in v družinskem življenju nasploh. Sicer pa se celotno diplomsko delo ukvarja z vprašanjem, kakšna je vloga vnukov pri zagotavljanju boljše kakovosti življenja starih staršev.

4.2 Cilji in namen

Namen diplomskega dela je s pomočjo kvalitativne metodologije in sekundarne analize podatkov analizirati odnos med vnuki in starimi starši. Cilj je ugotoviti, ali se trendi odnosov med starimi starši in vnuki spreminjajo ali pa ostajajo enaki. Obenem želimo ugotoviti, če imajo stari starši še vpliv na vzgojo vnukov.

4.3 Vzorec raziskovanja

Glede na temo diplomske naloge se je bilo smiselno odločiti za individualne intervjuje s starimi starši. Ti dajejo možnost za hitrejše prepoznavanje občutij, vrednot in neverbalnih znakov, prav tako pa omogočajo zaznavanje tistega, na kar respondent ne želi odgovoriti. Med 4. marcem in 15. aprilom 2013 je bilo intervjuvanih šest oseb, ki imajo vnuke. Intervjuji so bili strukturirani in enaki za vse intervjuvance. Opravljeni so bili osebno na domu, povprečno pa so trajali pol ure. Odgovore se je zapisovalo na računalnik in se jih hkrati snemalo, da je pogovor tekel nemoteno. Ker so si intervjuvanci med seboj različni, so bili nekateri zgovorni, drugi zadržani. Uvodoma se jim je predstavilo temo in se jih seznanilo s tem, da bodo zaradi varovanja osebnih podatkov njihova imena spremenjena.

Vsi stari starši, ki so sodelovali v raziskavi, stanujejo na območju štajerske regije. Ena intervjuvanka živi v večjem mestu, dva intervjuvance v manjšem mestu, dva v primestnem okolju in ena intervjuvanka na podeželju. Med intervjuvanci so štiri ženske in dva moška. Intervjuvanci imajo podobno izobrazbeno strukturo. Dve intervjuvanki imata opravljeno

osnovno šolo, štirje intervjuvanci pa srednjo poklicno šolo. Respondenti so si podobni tudi po zaposlitvenem statusu, saj sta dve intervjuvanki v aktivni sferi dela, torej sta zaposleni, medtem ko so preostali štirje upokojeni. Vsi intervjuvanci so poročeni. Njihova povprečna starost je 57 let, rojeni pa so med letoma 1946 in 1964. Med seboj se razlikujejo tudi po številu vnukov. Ena respondentka ima enega vnuka, dva intervjuvanca imata dva, trije pa so stari starši petim vnukom.

4.4 Interpretacija rezultatov

Intervjuji so bili opravljeni s starimi starši, ki imajo vsaj enega vnuka. Vprašanja se osredotočajo na razmerje med vnuki in starimi starši – kako poteka vzgoja ali skrb za vnuke. Pri uvodnih vprašanjih so intervjuvanci opisali svoje vnuke in dejavnosti, ki jih počnejo skupaj, tako da so imeli več svobode pri odgovarjanju. Nekateri so se razgovorili, drugi pa so potrebovali več spodbude. S prvim sklopom vprašanj se je ugotavljalo, koliko časa stari starši preživijo z vnuki in kolikšna je njihova geografska oddaljenost od bivališča vnukov. S tovrstnimi vprašanji se je želelo ugotoviti, kakšno razmerje obstaja med starimi starši in vnuki glede na preživljanje skupnega časa in glede na geografsko distanco.

Drugi sklop vprašanj se nanaša na odnos med vnuki in starimi starši. Vprašanja zadevajo vzgojo vnukov s strani staršev in odnos starih staršev do te vzgoje. Intervjuvanci so odgovarjali tudi na vprašanja o skrbi in varstvu za vnuke ter o načinu varstva. Poskušalo se je ugotoviti, ali so stari starši zadovoljni s časom, ki ga preživijo z vnuki, ali je le-tega preveč ali pa premalo. Z ozirom na čas, ki ga preživijo skupaj, se je ugotavljalo, kako se stari starši na splošno razumejo z vnuki. Prav tako se je ugotavljalo, ali jim starši vnukov – torej njihovi otroci, snahe in zeti – dovolijo, da stari starši vzgajajo vnuke in jim postavljajo meje, ali pa je vzgoja popolnoma v domeni staršev.

Zadnji sklop vprašanj zadeva obveznosti starih staršev. Zaradi družbenih sprememb, podaljševanja življenjske dobe, posledičnega podaljševanja obdobja aktivne zaposlitve in poznejšega vstopa v upokojitev, se spreminja tudi količina in kakovost prostega časa, ki ga stari starši lahko namenijo vnukom. Ne smemo pozabiti, da se stari starši danes ukvarjajo z različnimi konjički, skrbijo za zdravljenje svojih bolezni in drugo. Zato nas je zanimalo tudi, ali njihove obveznosti vplivajo na odnos do vnukov ali ne. Pri tretjem sklopu vprašanj so stari starši spregovorili še o vlogi vnukov v svojem življenju in o svoji vlogi v življenju vnukov.

4.5 Vpliv geografske oddaljenosti, časa in skrbi na razmerje z vnuki

Stari starši so za vnuke pomembna opora, posebno v otroštvu in zgodnjih najstniških letih. Obenem so pomemben dejavnik pri grajenju identitete, čustveni stabilizaciji in gradnji intelekta.

Na odnos med vnuki in starimi starši vplivata tako čas, ki ga preživijo skupaj, kot fizična oddaljenost, ki vpliva na pogostost stikov. Med intervjuvanci nima nobeden od starih staršev vnukov, ki bi bili geografsko zelo oddaljeni; vsi vnuki živijo v bližini ali pri starih starših. Trije respondenti so povedali, da njihovi vnuki živijo z njimi, vendar v svojem gospodinjstvu. Ena intervjuvanka ima tako dva vnuka v istem gospodinjstvu, trije vnuki pa so oddaljeni od nje. Vnuk ene izmed intervjuvanih živi v bližini. Dva stara starša pa sta povedala, da njuni vnuki živijo v bližini, od tega so trije vnuki nekoliko oddaljeni, ampak še vedno živijo precej blizu.

Intervjuvani stari starši videvajo svoje vnuke pogosto, zato med njimi ni nobenega, ki se s svojimi vnuki ne bi razumel ali se z njimi ne bi redno videval zaradi distance. Stari starši, ki živijo s svojimi vnuki, z njimi preživijo več časa kot z vnuki, ki ne živijo v istem gospodinjstvu. Povprečno pazijo nanje od ene do dveh ur. Dva stara starša se videvata z vnuki ob koncih tedna, dva vnuka pa videvata vsak dan.

"Različno časa preživimo skupaj. Z dvema preživim veliko časa, skoraj vsak dan, s tremi pa se vidimo občasno, ob vikendih." (Intervjuvanka 3, 2013, 60 let)

4.6 Dejavnosti starih staršev in vnukov

Stari starši opravljajo v odnosu z vnuki različne funkcije. Nekateri zanje skrbijo in jih vzgajajo, drugi nudijo emocionalno podporo. Pogosta vloga, ki jo igrajo stari starši, je vloga družinskega zgodovinarja, kjer babice in dedki pripovedujejo zgodbe o družini. Stari starši so pomembni tudi pri sporih in predstavljajo vir vrednot. (Grandparenthood 2009) Iz odgovorov intervjuvancev je razvidno, da dedki namenjajo vnukom manj časa kot babice. Z njimi tudi ne počnejo toliko raznovrstnih dejavnosti kot one.

"Z vnuki gremo skupaj v trgovino, spremljam njihove aktivnosti in jih hodim gledat, ko se udeležujejo raznih športnih aktivnosti, ponavadi nogometne tekme." (Intervjuvanec 2, 2013, 62 let.)

Stari starši torej opravljajo funkcijo družinskega zgodovinarja, pomembni so predvsem zaradi komunikacijskih spretnosti, ki jih nudijo vnukom; s tem jim pokažejo, da so vedno na voljo za pogovor. Pomen pogovarjanja dokazuje tudi dejstvo, da so ga vsi intervjuvanci navedli v odgovor o dejavnostih, ki jih izvajajo z vnuki. Höpflinger in drugi so v raziskavi o starih starših in vnukih ugotovili, da večina vnukov ne želi, da bi se stari starši vmešavali v njihove osebne zadeve, po drugi strani pa stari starši v tem vidijo svojo vlogo v življenju vnukov, prav tako so pogovori zanje pomembnejši kot za vnuke. Avtorji so z raziskavo tako ugotovili, da se stari starši in vnuki ne pogovarjajo o intimnih zadevah ter stvareh, ki zadevajo odraščanje. (Höpflinger in drugi 2006)

Vnukom sem včasih pripovedovala zgodbe, zdaj jih več ne, ker so že večji; zdaj se bolj pogovarjamo o različnih stvareh, pomagajo mi pri gospodinjskih opravilih, gledamo televizijo. Vnuki so si različni med sabo. S starejšimi se bolj pogovarjam, radi me kaj vprašajo, še posebej mlajši; in mu pomagam in razlagam. S starejšimi se pogovarjam o preteklosti, kako je včasih bilo pri nas doma, kako smo težko živeli, kako sem peš hodila v šolo. (Intervjuvanka 1, 2013, 67 let)

"Večinoma sta na računalniku zraven, pri televiziji smo skupaj, menjavata se na računalniku in TV-ju, en je na računalniku, drugi pa gleda risanke. Jaz sem malo časa z njima. Včasih se pogovarjamo, starejši vnuk je že za pogovore, mlajša je še premajhna za to." (Intervjuvanec 6, 2013, 57 let)

Ena izmed intervjuvank, ki ima najmlajšega vnuka, se pogovarja z njim ter ga tako spodbuja h govorjenju. *"Igrava se, bereva, hodiva na sprehode, pogovarjava se; skušam ga pravilno učiti govoriti."* (Intervjuvanka 5, 2013, 49 let)

Varstvo in skrb za vnuke

Varstvo vnukov pogosto povzroča konflikte med starši in starimi starši, vsaj kar zadeva pretirano vmešavanje v vzgojo in nestrinjanje s skrbjo za vnuke. Pogosto so stari starši tisti, ki zagotovijo varstvo za vnuka med odsotnostjo staršev.

Vsi intervjuvanci sodelujejo pri skrbi in varstvu za vnuke, ampak na različne načine. Pet starih staršev skrbi za vnuke tako, da jih vozijo v šolo ali vrtec in jih popoldne pridejo iskat. Tako je s tistimi vnuki, ki živijo v neposredni bližini ali v istem gospodinjstvu. Ti stari starši skrbijo za vnuke tudi po tem, ko pridejo iz šole; vse do vrnitve staršev. Stari starši tako staršem olajšajo skrb za vnuke, saj jih pazijo medtem, ko so starši v službi. Obenem imajo

vlogo menedžerja v krizi, saj pomagajo pri gospodinjskih opravilih in kuhajo za vnuke. (Grandparenthood 2009)

To kaže primer intervjuvanke, kjer starši zaradi službenih obveznosti ne morejo voziti otrok v šolo:

"Zjutraj pred poukom jih čuvam in jim naredim zajtrk. Po pouku pridejo do mene na kosilo. Takrat sta pri meni v varstvu, čuvam ju tudi ob sobotah in med počitnicami. Druge tri vnuke pa čuvam le občasno." (Intervjuvanka 3, 2013, 60 let)

Nekateri stari starši vidijo vnuke le ob vikendih. Pogosto jih vzamejo k sebi za dan ali dva, da skupaj preživljajo čas. Tako starše za nekaj časa razbremenijo obveznosti v zvezi z otrokom.

"Tu pa tam ga imam za kaki vikend, drugače pa ga le obiskujem." (Intervjuvanka 5, 2013, 49 let)

Starši in stari starši imajo različne poglede na vzgojo. Stari starši praviloma razvajajo vnuke oziroma zanje skrbijo bolj popustljivo, kot so za svoje otroke, s čimer se starši pogosto ne strinjajo. Vzgoja vnukov lahko privede do konfliktov med starimi starši in starši. To se dogaja iz različnih razlogov, najpogosteje zaradi želje staršev, da bi otroke vzgajali samostojno in neodvisno od starih staršev. Po drugi strani se starši bojijo, da bi se vnuki preveč navezali na stare starše ali da bi ga le-ti preveč razvajali. Stare starše smo spraševali o tem, ali jim otroci pustijo vzgajati vnuke in kako imajo to urejeno.

"Joj, jaz sem kregana, ker jima preveč popuščam, če sem odkrita. Preveč jima popuščam. Na nek način ju tudi vzgajam, ampak ne pustim jima vsega. V kuhinji me morata ubogati. Vendar me ne ubogata, tako da jima ne postavljam preveč mej." (Intervjuvanka 4, 2013, 52 let)

"Pri meni pa so meje. Edino pri računalniku jima popuščam, ker sta več pri računalniku, kot starši pustijo. Jaz pa popuščam. Ko pa vidita, da starša prideta, pa hitro gre'ta stran. Mene lepo prosita za računalnik, zato jima ustrezem." (Intervjuvanec 6, 2013, 57 let)

Pri odgovorih se je izkazalo, da vsi vidijo odnos z vnuki kot skrb za njih in kot preživljanje časa z njimi, ne pa kot vzgojo. Vzgoja naj bi bila prepuščena staršem. To ustreza teoriji raziskovalk Pebley in Rudkin, ki sta ugotovili, da so tisti stari starši, ki so vključeni v skrb za vnuke, prepričani, da bi morali biti vedno starši primarni skrbniki. (Pebley in Rudkin 1999)

"Ne razvajam jih preveč, vzgajati pa jih morajo starši sami." (Intervjuvanec 2, 2013, 62 let)

"Vzgajam jih ne, ampak jih samo pazim, kolikor starši ne utegnejo; po potrebi, ne, pač da niso sami. Vzgoja je starševska. Meje jim pa postavljam, kaj lahko in kaj ne." (Intervjuvanka 3, 2013, 60 let)

Po svoje jih razvajam, nerada se pa vtikam v otrokove zadeve, ker nastanejo problemi, če se. Včasih se, samo nerada. V zadeve doma se včasih vmešam, ker vem, zakaj se gre, ampak ni dobro. Vidim, da je boljše, da jih pustim pa sami urejajo vzgojo. Vsak otrok mora vedeti svojega otroka vzgajati. Kak' si ga vzgojil, takega imaš. Otrokom pa včasih pomagam pri vzgoji z nasveti. Z našima dvema sem bolj stroga, ker z njima živim in vem, kaj ne smeta delati in kaj lahko. Moram biti bolj stroga, ker nimata vedno prav. Za ostale tri pa nimam besede pa malo drugačen pristop imam do njih; nisem tako stroga, ker ne živimo skupaj in ne vplivam na vzgojo. (Intervjuvanka 1, 2013, 67 let)

Avtoriteta in spoštovanje iz odnosov počasi izginjata. Nista več stalnica v razmerju med starejšo in mlajšo osebo. Avtoriteta torej ni več vez med starši in otroci, kot je to bilo dve generaciji nazaj, še manj je prisotna med starimi starši in vnuki. Zaradi izginjanja avtoritete si morajo stari starši sami pridobiti spoštovanje vnukov. Na to sta opozorili tudi dve babici v intervjujih:

"Jaz vedno pravim, da lahko imaš otroka rad, ampak mora on vedet', da si ti njegov starš. To je spoštovanje. Ne smeš si dovolit', da ti otrok vse nazaj reče. Jaz jih imam rada, ampak si ne dovolim tega. Jaz vnukom velikokrat rečem: »Jaz vas imam rada, ampak jaz sem vaša babica in me morate spoštovat' in uboga't.«" (Intervjuvanka 3, 2013, 60 let)

"Hvaležnosti danes ne kažejo otroci, kot smo jo mi včasih kazali. Spoštovanja je danes dosti manj. Samo me pa morajo spoštovati, saj sem dosti prestala." (Intervjuvanka 1, 2013, 67 let)

Stari starši so se v intervjujih najbolj razgovorili ob vprašanju, kako starši vzgajajo otroke. Njihov pristop so primerjali s svojim. Intervjuvanci so bili pri tem deljenih mnenj; prvi so menili, da njihovi otroci vzgajajo vnuke pravilno, drugi pa se s tem niso v celoti strinjali in so izpostavljali popustljivost pri vzgoji.

Dva intervjuvanca menita, da starši pravilno vzgajajo svoje otroke in da jim ne popuščajo:

"Sigurno, drugače sem ju vzgajala. So razlike, več smo mogli svoje otroke zraven dela in gradnje imet', svoje vnuke pa samo čuvam, ne delam z njimi. Mislim, da imata kolikor toliko v

redu vzgojo. Kaznujeta ju, ko je to potrebno, ne popuščata veliko. Ne bi nekaj spreminjala."
(Intervjuvanka 4, 2013, 52 let)

"Ni razlik med vzgojama. Ne popuščata; isto jaz nisem popuščal otrokom, kot sin ne popušča." (Intervjuvanec 6, 2013, 57 let)

Štirje intervjuvanci pa se strinjajo, da razlike pri vzgoji so. Prav tako kritizirajo permissivno vzgojo:

"Vzgoja je definitivno drugačna. Določenih stvari nimajo urejenih, kako bi rekel, da bi otroke bolj navajali na red. Jaz bi jih bolj učil, naj pospravljajo za sabo. Take osnovne stvari."
(Intervjuvanec 2, 2013, 62 let)

Ne strinjam se z vzgojo, ne morem pa nič. Lahko bi bilo drugače. Spremenila bi nekatere stvari, ja. Mi smo bili s svojimi otroki več časa, bili smo bolj z njimi. Več časa smo bili z otroki, jih učili, bolj smo se ukvarjali z njimi. Saj sem zadovoljna s staršema, lepo gledata na njega, lahko pa bi bilo bolje. Je pa dosti drugače (vzgoja). Na primer, vse se mu pusti, bolj je sam, ne posvečajo se mu dovolj, po eni strani mu vse dovolijo, po drugi strani pa mu tudi ne dovolijo. Po eni strani je to v redu, ker je otrok samostojen, zna se postaviti za sebe. Moti pa me, da je preveč na TV-ju in za računalnikom. Jaz bi ga večkrat peljala v naravo, na sprehode. (Intervjuvanka 5, 2013, 49 let)

Ja, bi spremenila, ker dejansko otroci morajo svoje starše ubogat' in spoštovat'. Med starši in otroki mora biti razlika. Tudi vnuki morajo spoštovati stare starše. Ne strinjam se vedno z vzgojo. Včasih vidim, da ni prav, da se tako obnašajo. Vnuka, ki sta najpogosteje z mano, si ogromno dovolita pri mami, pri očetu pa ne, saj ta ne popusti. Pri materi pa izkoriščata. Ljudje svojo vzgojo prenašajo na svoje otroke, samo ne smejo starši pustiti, da jih otroci izkoriščajo, ne smejo popuščati otrokom. Res je razlika. Jaz sem bila zelo stroga do svojih otrok, morali so vedet', kaj jaz pomenim za njih. (Intervjuvanka 3, 2013, 60 let)

"Mislim pa, da moji otroci ne delajo velikih napak. Edino mogoče malo preveč popuščajo pri vzgoji, sploh pri vnukih, ki živita z mano. Vnuka sta bolj samosvoja, to me včasih moti, ker jaz svojim nisem pustila vsega." (Intervjuvanka 1, 2013, 67 let)

Zadnji sklop vprašanj zajema pogled starih staršev na razmerje z vnuki, torej subjektivno percepcijo vloge med njimi. Ta sklop se nanaša na raziskovalni vprašanja, ki sta bili

zastavljeni na začetku diplomskega dela. Subjektivna percepcija odseva odnos med starimi starši in vnuki, njena signifikantnost se kaže v splošnem dobrem počutju in občutku o kakovostnem življenju posameznika, ki je predpogoj za prijetno življenje. Zavedanje tega manjša možnosti za socialno izolacijo.

Intervjuvanci so svojo vlogo v življenju vnukov razumeli v smislu, da dobro vplivajo na vnuke in so jim v veselje. Če se stari starši počutijo pomembne v vnukovem življenju, jim to daje občutek pripadnosti in jih obenem posredno zavezuje, da pozitivno vplivajo na življenje vnuka in mu "uslugo" vračajo.

"Ja, ja, so zelo veseli, da me imajo. Velikokrat mi to povejo. Radi imajo, da jim skuham. Tudi trije vnuki, ki redkeje pridejo, so celi srečni, ko me vidijo. Veseli so, ker jih razvajam tisti čas, ko so pri meni." (Intervjuvanka 3, 2013, 60 let)

"Ja, mislim, da mu dosti pomenim, vidim njegov odziv; kar skoči, ko me vidi. Je vesel, da me pozna. Ni moj namen, da bi ga razvajala. Pozna razliko, da ga učim in mu vzgajam principe." (Intervjuvanka 5, 2013, 49 let)

"Mislim, da me imajo radi, da jim dosti pomenim. Rada bi še več pomagala, pa ne gre, dosti pa ne morem. Rada bi dosti pomagala, da bi jim boljše šlo, kot je šlo meni, pa želim jim, da bi bili res uspešni in da bi imeli srečo." (Intervjuvanka 1, 2013, 67 let)

V skladu z raziskovalnim vprašanjem, na katerega želimo odgovoriti skozi diplomsko delo, nas je zanimal tudi vpliv vnukov na življenje starih staršev. Stari starši so odgovarjali, da so vnuki za njihovo življenje pozitiven doprinos.

"Vesel sem, da imam vnuke." (Intervjuvanec 2, 2013, 62 let)

"Ja, sem vesela, da sem babica. Je en sonček v mojem življenju." (Intervjuvanka 5, 2013, 49 let)

Sem bila srečna, ko sem izvedela, da bom babica. Bila bi bolj osamljena, če ne bi imela vnukov. Zdaj vsaj vem, za koga lahko skrbim in jim pomagam. So moja bodočnost. Dosti krajši čas je, če sem z vnuki, sploh zdaj, ko sem v pokoju. Tudi ko nisem z njimi, razmišljam, kdaj imajo rojstne dneve, saj jih rada obdarujem pa rada jih pocrkljam. (Intervjuvanka 1, 2013, 67 let)

Nobeden izmed intervjuvancev ne pojmuje vloge starega starša kot nečesa neželenega. Starega starševstva ne dojemajo kot začetka starosti. Vendar je starost sicer vedno bolj

prisotna v ideologiji, ki podpira kult večne mladosti. Ena od intervjuvank je celo nakazala na potrebo po samopotrditvi, ki ji jo prinese ukvarjanje z vnuki in na občutek koristnosti. Respondenti vidijo svoje razmerje z vnuki kot nekaj, kar v življenje prinese aktivnost, ne pa osamljenost.

"Ja, počutim se bolj mladostno, ko sem poleg mladih. Če imam vnuke, imam občutek, da še nisem tako stara, da sem še koristna." (Intervjuvanka 4, 2013, 52 let)

V odgovoru na to vprašanje je ena intervjuvanka opozorila na področje, ki se ga starši pogosto ne zavedajo, ko dajo vnuka v varstvo starim staršem. Starši se namreč tako razbremenijo ter lažje in bolj fleksibilno razporejajo delovni čas, po drugi strani pa s tem naložijo starim staršem skrb in jih obremenijo, ne glede na to, kako pozitivno in ljubeče je njihovo razmerje z vnuki.

Uh, prinesli so mi eno veliko skrb, ker jih imam skoraj od rojstva. Dva sem že prej pazila, ko sta hodila v vrtec. Vodim jih v šolo in grem po njih. Skrbim za kosila in zajtrk in vse. Tako da dejansko je skrb in obremenitev. Velikokrat je obremenitev. Seveda sem vesela, da jih imam, in rada preživljam čas z njimi. Vnuki so mi pomagali prebroditi težke čase, saj se tako zamotim in ne razmišljam o stvareh. Včasih pa bi raje imela mir in sama šla skozi določene stvari. (Intervjuvanka 3, 2013, 60 let)

Na odnos med starimi starši in vnuki vpliva tudi količina časa, ki ga preživijo skupaj, in obveznosti starih staršev. Nekateri so zaposleni, drugi upokojeni. Nekateri imajo svoje konjičke, s katerimi si krajšajo čas. Intervjuvanci so odgovorili, da njihove obveznosti ne vplivajo na razmerje z vnuki, saj se uspejo uskladiti s starši. Po drugi strani pa so bili deljenih mnenj glede količine časa, ki ga preživijo z vnuki.

En intervjuvanec meni, da je bolj pomembno, koliko časa preživijo z otrokom starši kot to, koliko ga z njim preživijo stari starši:

"Ne morem reči tega; imajo šolo pa ne morem niti pričakovati več časa z njima. Mora vedno obstajati čas s starši, pa še to niso vedno dovolj skupaj zaradi njihovega dela." (Intervjuvanec 6, 2013, 57 let)

Dve intervjuvanki sta poudarili, da si želita preživeti več časa z vnuki, posebno s tistimi, ki ne živijo v isti hiši:

"Jaz bi si želela več časa. Več časa bi rada preživela z njim, da bi lahko bolj skrbela za njega in se igrala z njim." (Intervjuvanka 5, 2013, 49 let)

"Rada sem veliko z vnuki; mi povejo kakšno lepo zgodbo, jih povprašam, tudi pri učenju bi rada pomagala. Veliko časa preživim z vnuki pa še več bi ga rada." (Intervjuvanka 1, 2013, 67 let)

Glede na tipologijo starih staršev po avtorjih Cherlin in Furstenberg so vsi stari starši v stalnem stiku s svojimi vnuki. Trije stari starši spadajo v kategorijo vključenih starih staršev, vendar za vnuke samo skrbijo in jih ne vzgajajo, meje pa jim postavljajo, ko je to potrebno. Ena izmed vključenih starih staršev spada tudi v prijateljski tip starih staršev, saj njeni vnuki živijo blizu. Trije stari starši spadajo v tip prijateljskih babic in dedkov, saj so si z vnuki blizu, tako po bivališču kot po razmerju, vzgojo in discipliniranje pa prepuščajo staršem. (Newman 1999)

5 Sklep

Diplomsko delo raziskuje in proučuje razmerje med starimi starši in vnuki ter vpliv le-tega na oboje.

Zaradi majhnega števila intervjuvancev rezultatov ne moremo posplošiti na celotno populacijo Slovenije. Rezultati so si sicer dokaj podobni, vsi stari starši pa imajo z vnuki prijateljski odnos. Vzorec bi bil bolj reprezentativen, če bi bil večji in bi stari starši prihajali iz različnih okolij oziroma iz različnih delov Slovenije. Stari starši, s katerimi so bili opravljeni intervjuji, imajo vnuke, ki so še otroci ali dojenčki, le ena babica ima najstniške vnuke. V vzorec bi bilo zanimivo zajeti tudi stare starše, ki imajo že odrasle vnuke. Bolj podrobno bi veljalo proučiti tudi ekonomski vidik ter primerjati stare starše z nizkimi dohodki in tiste, ki so finančno zelo dobro preskrbljeni. Vendar na splošno lahko rečemo, da izsledki intervjujev v primerjavi z ugotovitvami drugih avtorjev odsevajo podobno in s tem dokaj realno sliko.

Otroštvo se je kot konstrukt pojavilo šele nekaj desetletij nazaj. Odnosi med starimi starši in vnuki so bili v preteklosti redkejši in bolj skopi tako zaradi krajše življenjske dobe, ki starim staršem ni omogočila, da bi dočakali rojstvo vnukov, kot tudi zaradi prepletenosti starševstva in starostarševstva. Družbene spremembe so močno preoblikovale razmerja v družini in jih individualizirala. Ravno zato je dobrim odnosom med družinskimi člani mogoče pripisati vse bolj pomembno vlogo. Individualizacija manjša vpliv sorodnikov, večjo obremenitev pa prinašajo stres in pritiski medijev, ki zahtevajo skorajda popolno vzgojo in ogromno časa za otroka. Odnosi med starimi starši in vnuki so tako podvrženi pritiskom, vendar so boljši kot nekoč, saj so bolj usmerjeni v komunikacijo in skupno preživljanje časa kot pa v vzgojo in skrb.

Na podlagi majhne raziskave, ki sem jo opravila s šestimi starimi starši, sem ugotovila precej povezav med rezultati opravljenih intervjujev in rezultati dosedanjih raziskav. Teorije razčlenjujejo odnose med starimi starši in vnuki na različne kategorije, pri tem zajemajo pogostost stikov, komunikacijo, način vzgoje oziroma skrbi in fizično distanco. Izsledki intervjujev sovpadajo z ugotovitvami, ki sta jih naredila Cherlin in Furstenberg. Vsi intervjuvanci namreč spadajo v prijateljski tip odnosa, saj živijo v bližini ali celo v istem stanovanju z vnuki, z njimi imajo pogoste stike, se z njimi zabavajo, ampak se ne vmešavajo v vzgojo, ki jo vnukom nudijo njihovi starši, tudi če se z njo ne strinjajo. Fizična distanca tako igra pomembno vlogo pri zagotavljanju rednih odnosov in stikov starih staršev z vnuki. Razmerja med vnuki in starimi starši dajejo emocionalno podporo in učijo vrednot.

Vloga starih staršev je po izsledkih intervjujev pomembna za družino in družinsko življenje nasploh. Stari starši omogočajo skrb in varstvo za vnuke, ko starši ne utegnejo ali ko varstvo v vrtcu ni mogoče. To prinaša stabilnost v življenje vnukov in staršev. Intervjuvanci po odzivih vnukov vedo, da jih imajo le-ti radi in da radi preživljajo čas z njimi. Stari starši tako menijo, da pozitivno vplivajo na svoje vnuke in da so ti občutki dvosmerni.

Izsledki intervjujev kažejo, da so vnuki pomemben del življenja starih staršev. Dajejo jim občutek mladostnosti in jim krajšajo čas. Obenem preživljanje časa z vnuki pri starih starših zmanjša možnost za socialno izolacijo in občutek odrinjenosti iz družbe, ki ga pogosto prinese upokojitev. Stari starši medtem, ko niso z vnuki, pogosto mislijo nanje in si tako krajšajo čas. Zaradi podaljševanja življenjske dobe se manjša možnost izolacije pri upokojevanju, saj so stari starši ob prihodu vnukov običajno vključeni v sfero aktivnega dela ter imajo tako manj časa za otroke, še manj pa za to, da bi se počutili izločene. Vnuki blagodejno vplivajo na kakovost njihovega življenja ravno zaradi psihične stabilnosti in ugodnih občutkov. Babice in dedki se ob skrbi za vnuke počutijo koristne in manj osamljene; v njih vidijo smisel življenja in najdejo upanje. Vnuki torej zagotavljajo bolj kakovostno življenje starih staršev, saj le-ti s komunikacijo in pripovedovanjem dogodkov ohranjajo psihično stabilnost, igra z vnuki pa pozitivno vpliva na njihovo telesno zmogljivost in zdravje. Skrb oziroma druženje z vnuki stare starše posredno prisili, da so fleksibilni in prilagodljivi, saj morajo zaradi opravkov, služb in drugih obveznosti usklajevati čas, ki ga bodo preživeli z vnuki.

Družinski odnosi so zahtevni, vendar jih ne moremo in ne smemo posplošiti le na pozitivne in blagodejne. Rezultati intervjujev sicer kažejo odnos med starimi starši in vnuki kot pozitiven, koristen in vedno dobrodošel, vendar se je treba zavedati, da niso vsi odnosi takšni. Nanje vplivajo razne omejitve, kot so fizične distance, ki ne omogočajo stikov v družini in jih slabijo. Pomembno vlogo ima tudi odnos med starši in starimi starši ter pretirano vmešavanje zadnjih v vzgojo vnukov. Nekateri niti ne pokažejo zanimanja za preživljanje časa z vnuki ali pa jim s svojimi navadami, nezdravim in neprimernim življenjskim slogom celo škodijo. Posledice negativnih odnosov čutijo vnuki. Dobro razmerje med starimi starši in vnuki navsezadnje pozitivno vpliva na dobro počutje starih staršev in kakovostno odraščanje vnukov. Obenem pa tovrstno razmerje izboljšuje ozračje znotraj družine in odnose med njenimi člani.

6 Literatura

1. Batistič Zorec, Marcela. 2000. *Teorije v razvojni psihologiji*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
2. Beck, Ulrich in Elisabeth Beck-Gernsheim. 2006. *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
3. Drew, Linda M. in Merrill Silverstein. 2007. Grandparents' Psychological Well-Being After Loss of Contact With Their Grandchildren. *Journal of Family Psychology* 21 (3): 372–379.
4. Dunifon, Rachel in Ashish Bajracharya. 2012. The role of grandparents in the lives of youth. *Journal of Family Issues* 33 (9): 1168–1194.
5. Elder, H. Glen. 1997. The Legacy of Grandparenting: Childhood Experiences with Grandparents and Current Involvement with Grandchildren. *Journal Of Marriage and the Family* 59 (4): 848–859.
6. Enham, E. Thomas in Smith W. Craig. 1989. The influence of grandparents on grandchildren: a review of the literature and resources. *Family relations* 38 (3): 345–350.
7. Hlebec, Valentina. 2003. Socialna omrežja starostnikov v Sloveniji. *Družboslovne razprave* 19 (43): 171–182.
8. Höpflinger, François, Cornelia Hummel in Valérie Hugentoble. 2006. *Teenage grandchildren and their grandparents in urban Switzerland: Main results of an empirical research study among 12-16-years old grandchildren and their grandparents in urban regions of Switzerland*. Dostopno prek: <http://www.hoepflinger.com/fhtop/Grandchildren.pdf> (24. april 2013).
9. Navigating the Aging Process. 2009. *Grandparenthood*. Dostopno prek: http://www.nap411.com/index.php?option=com_content&view=article&id=58&Itemid=173 (13.marec 2013).
10. Jones, Charles L., Lorne Tepperman in Susannah Wilson J. 1995. *The futures of the family*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.

11. Kanjuo-Mrčela, Aleksandra in Nevenka Černigoj Sadar. 2006. Starši med delom in družino. *Teorija in praksa* 43 (5–6): 716–736.
12. Kuhar, Metka. 2001. Skrb za otroke: potrebe staršev predadolescentnih otrok v Sloveniji. *Teorija in praksa* 48 (2): 473–490.
13. Mandič, Srna in Maša Filipovič Hrast, ur. 2011. *Blaginja pod pritiski demografskih sprememb*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
14. Meinerts, Eva. 1999. *Hura, vnučke imam!* Ljubljana: Mladinska knjiga.
15. Newman, M. David. 1999. *Sociology of families*. Thousand Oaks (California); London; New Delhi: Pine Forge Press.
16. Ochiltree, Gay. 2006. *Grandparents, Grandchildren and the Generation in Between*. Camberwell, Victoria: ACER Press. Dostopno prek: <http://ehis.ebscohost.com.nukweb.nuk.unilj.si/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzE2MjM5MF9fQU41?sid=026a7cea-a706-4d90-a046-5a95908192bf@sessionmgr15&vid=2&format=EB&rid=1> (17. november 2013).
17. Pavlović, Zoran. 1993. *Psihološke pravice otroka: otrokove pravice onstran pravnega varstva*. Radovljica: Didakta.
18. Pebley, R. Anne in Laura L. Rudkin. 1999. Grandparents Caring for Grandchildren: What Do We Know? *Journal of Family Issues* 20 (2): 218–242.
19. Pečjak, Vid. 1998. *Psihologija tretjega življenjskega obdobja*. Bled: samozal.; Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
20. --- 2007. *Psihologija staranja*. Bled: samozaložba.
21. Ariès, Phillipe. 1991. *Otrok in družinsko življenje v starem režimu*. Ljubljana: ŠKUC: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
22. Quadagno. 2002. *Grandparenthood*. Dostopno prek: http://www.nap411.com/index.php?option=com_content&view=article&id=58&Itemid=173 (13. marec 2013).
23. Ramirez Barranti, C. Chrystal. 1985. The Grandparent/Grandchild Relationship: Family Resource in an Era of Voluntary Bonds. *Family Relations* 34 (3): 343–325.

24. Rener, Tanja, Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek, ur. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Založba Annales.
25. Rener, Tanja, Vika Potočnik in Vera Kozmik, ur. 1995. *Družine: različne-enakopravne*. Ljubljana: Vitrum.
26. Sands, G. Roberta in Robin S. Goldberg-Glen. 2000. Factors Associated with Stress Among Grandparents Raising Their Grandchildren. *Family Relations* 49 (1): 97–105.
27. Švab, Alenka. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
28. Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR-1-UPB-1)*. Ur. l. RS. 106a/2004. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zzzdr_upb.pdf(11.november. 2013).
30. Zidar, Marija. 2003. Nove-stare reprezentacije otrok in otroštva: dekonstrukcija 'protektivnega' otroštva. *Teorija in praksa* 40 (2): 357–374.

Priloga A: Vprašalnik

Socio-demografski podatki:

Ime:

Spol: m / ž

Letnica rojstva:

Kraj bivanja: večje mesto, manjše mesto, primestno okolje, podeželje.

Dokončana stopnja izobrazbe: OŠ, srednja poklicna šola, gimnazija, fakulteta ali višja šola, visoka šola

Sedanji status: samski /poročen/v zvezi

Status zaposlitve: zaposlen/upokojen/nezaposlen

1. Koliko vnukov imate?
2. Opišite svoje vnuke, kakšne vrste aktivnosti počnete z njimi?
3. Kje živijo vaši vnuki? Ali živijo v istem gospodinjstvu kot vi, ali živijo v bližini ali so zelo oddaljeni od vašega prebivališča?
4. Koliko časa preživite s svojimi vnuki in ali z vsemi vnuki preživite isto količino časa?
5. Ali sodelujete pri skrbi in varstvu za vnuke in kako to poteka? (oblika varstva)

6. Želite z vnuki preživeti več ali manj časa?
7. Vam otroci dovolijo, da vi tudi "vzgajate" vnuka, kako imate to urejeno; kako sodelujete pri vzgoji vnuka, jih razvajate ali postavljate meje otroku?
8. Ali se strinjate z vzgojo, ki jo starši dajejo vašim vnukom in zakaj? Oziroma ali je otrokova vzgoja vnukov drugačna, kot ste vi vzgajali svoje otroke, kakšne so razlike med vzgojo.
9. Kako se razumete z vnuki in ali menite, da so med vašimi vnuki razlike in kakšne?

10. Kaj menite o svoji vlogi v življenju vnukov?
11. Kaj menite o vlogi vnukov v vašem življenju?
12. Ali vaše obveznosti vplivajo na skrb za vnuke?